

DE NOBELPRIJS VOOR DE LITERATUUR: EEN KOSMOPOLITISCHE PRIJS?

Bachelor-scriptie Geschiedenis

Naam: Timo Stibbe

Studentnummer: 4014278

Instelling: Universiteit Utrecht

Opleiding: Geschiedenis BA

Vak: OZS III Kosmopolitisme

Naam docent: Marijke Huisman

Aantal woorden: 8980

Plaats: Utrecht

Datum van inlevering: 17-6-2016

Samenvatting Bachelor-scriptie

Deze bachelor-scriptie is geschreven in het kader van kosmopolitisme. Kosmopolitisme betekent verschillende dingen, maar heeft altijd te maken met grensoverschrijdend denken of handelen. In de wetenschap behelst kosmopolitisme verschillende velden van onderzoek, waaronder het moreel kosmopolitisme. Het debat rond moreel kosmopolitisme draait om de vraag op welke manier grenzen tussen mensen geslecht kunnen worden en hoe solidariteit en eenheid onder mensen gerealiseerd kan worden. Een manier om over de grens van de eigen belevenis heen te kijken is literatuur.

De vraag die volgt is: welke literatuur heeft die kosmopolitische kracht? Deze scriptie richt zich op de Nobelprijs voor de literatuur en probeert een antwoord te vinden op de vraag in hoeverre de Nobelprijs voor de literatuur kosmopolitisch werk selecteert. Alfred Nobel schreef in zijn testament dat de literatuurprijs moest gaan naar degenen die het beste werk hadden geproduceerd in een ideale richting. Aangezien Nobel veel over (wereld)vrede nadacht en sprak, is er aanleiding om te denken dat de Nobelprijs voor de literatuur een kosmopolitische prijs is. Deze scriptie draagt bij aan het debat rond moreel kosmopolitisme door uit te zoeken welke literatuur mogelijk kosmopolitisch is.

In hoofdstuk 1 is het leven van Nobel en zijn testament onderzocht, om te kijken of de Nobelprijs voor de literatuur in opzet een kosmopolitische prijs was. Er is gebleken dat Nobel een (moreel) kosmopoliet was en dat de Zweedse Academie, de instantie die de prijs moest opzetten, Nobels ideaal over heeft genomen als criterium voor de prijs. In opzet was de Nobelprijs voor de literatuur een kosmopolitische prijs.

In hoofdstuk 2 is een aantal fasen in de geschiedenis van de Nobelprijs aangewezen waarin een nieuwe draai werd gegeven aan het ideaal van Nobel. Er is uitgezocht in hoeverre de Academie is een periode van 1901 tot 1965 is afgeweken van het oorspronkelijke criterium voor de prijs. De criteria voor de literatuurprijs zijn vooral uitgebreid. Zo konden ook werken die louter literaire kwaliteiten winnen en werd een bepaald humanisme in literatuur ook belangrijk. Tijdens de Eerste Wereldoorlog is afgeweken van Nobels ideaal. Ook bleek de Academie zich sterk op Europa te richten, wat afdoet aan het kosmopolitische karakter van de prijs.

Tot slot is er een steekproef genomen uit de vier fasen om de criteria in detail te onderzoeken en na te gaan in hoeverre de literatuurprijs, ondanks de veranderingen van de criteria sinds de opzet van de prijs, kosmopolitisch werk selecteert. Er is gebleken dat de Academie in grote mate heeft vastgehouden aan het ideaal van Nobel en dat derhalve de prijs kosmopolitische literatuur selecteert. Het perspectief van de Academie is echter tot Europa beperkt gebleven waardoor de vraag open blijft in hoeverre de bekroonde literatuur waarde heeft voor niet-Europeanen.

Inhoudsopgave

inhoudsopgave	3
Inleiding	4
Hoofdstuk 1: Nobel en de opzet van de Nobelprijs voor de literatuur.....	8
Inleiding	8
1.1 Alfred Nobel.....	8
1.2 Het testament van Nobel	9
1.3 Van testament tot Nobelprijs	10
Conclusie.....	11
Hoofdstuk 2: De Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1965	12
Inleiding	12
2.1 1901-1912.....	12
2.2 1914-1918.....	13
2.3 1920-1930.....	14
2.4 1931-1939.....	15
2.5 1945-1965.....	16
Conclusie.....	17
Hoofdstuk 3: De Nobelprijs voor de literatuur: een kosmopolitische prijs?	19
Inleiding	19
3.1 1908	19
3.2 1916	20
3.3 1925	22
3.4 1934	23
Conclusie.....	25
Conclusie	26
Literatuurlijst	28

Inleiding

Ieder jaar op 10 december, de sterfdag van Alfred Nobel (1833-1896), wordt in Stockholm de Nobelprijs in het veld van de natuurkunde, scheikunde, medicijnen, literatuur, vrede en economie uitgereikt. De Nobelprijs is zonder twijfel de meest begeerde prijs van onze tijd; het winnen ervan heeft direct erkenning, roem en onbetwiste autoriteit tot gevolg.¹ Een belangrijke verklaring voor de status van de Nobelprijs is dat de prijs de eerste echte internationale prijs was: '(...) there was no Prize with the same global and internationalist scope and mission.'² De 'missie' achter de Nobelprijs is geformuleerd door Alfred Nobel zelf. De prijs moest gaan naar 'those who, during the preceding year, shall have conferred the greatest benefit to mankind.'³ Hierbij diende geen onderscheid gemaakt te worden tussen nationaliteiten. Je zou kunnen zeggen dat de Nobelprijs stoelt op een kosmopolitisch ideaal. Voor de positionering van dit onderzoek is het belangrijk eerst aandacht te besteden aan het begrip kosmopolitisme en hoe kosmopolitisme is onderzocht.

In iedere vorm heeft kosmopolitisme te maken met grensoverschrijdend denken en/of handelen. Cynicus Diogenes (412-323 v.Chr.) was de eerste filosoof in het Westen die een concrete invulling gaf aan het begrip kosmopolitisme. Op de vraag waar hij vandaan kwam antwoordde hij: 'Ik ben een wereldburger.' Door zichzelf te typeren als wereldburger, of kosmopoliet⁴, gaf de filosoof aan zich niet met één polis verbonden te voelen, maar onderdeel te zijn van een groter geheel.⁵ Tot de negentiende eeuw bleef kosmopolitisme een overwegend (politiek-)filosofisch begrip. In de negentiende eeuw werd kosmopolitisme als een soort tegengeluid tegenover het groeiende nationalisme in Europa geplaatst, waardoor het begrip een politieke lading kreeg. Rond 1900 vond een *practical turn* plaats, wat betekende dat er aandacht werd besteed aan hoe kosmopolitisme in de praktijk betekenis kon krijgen.⁶ Na de wereldoorlogen en vooral na de Koude Oorlog, naar aanleiding van het debat over manieren om wereldvrede te bewerkstelligen en te bewaren, werd kosmopolitisme een interdisciplinair begrip dat door economen, sociologen, cultuurwetenschappers, politicologen en historici werd onderzocht en gebruikt.⁷ Ook vandaag de dag is kosmopolitisme, in het licht van bijvoorbeeld multiculturele samenlevingen, vluchtelingen en klimaatveranderingen, een uiterst

---

¹ Burton Feldman, *The Nobel Prize: A History of Genius, Controversy, and Prestige* (New York 2012) 1.

² Agneta Wallin Levinovitz en Nils Ringertz (red.), *The Nobel Prize: The First 100 Years* (Londen 2001) 2.

³ Wallin Levinovitz, *The Nobel Prize*, 1.

⁴ Het woord wereldburger stamt van het Griekse *kosmopolitês*.

⁵ Pauline Kleingeld en Eric Brown, 'Cosmopolitanism', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (red.), <http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/cosmopolitanism/>.

⁶ Glenda Sluga en Julia Horne, 'Cosmopolitanism, its pasts and practices', *Journal of World History* 21:3 (2012) 371.

⁷ Sluga en Horne, 'Cosmopolitanism, its pasts and practices', 371.

relevant concept.

Grofweg kan een drietal betekenissen worden toegekend aan het begrip kosmopolitisme. Ten eerste is kosmopolitisme een conditie, een stand van zaken in de werkelijkheid. Denk hierbij aan de zojuist genoemde kwesties in de huidige samenleving die, zo kun je betogen, het resultaat zijn van een globaliserende wereld.⁸ Ten tweede is kosmopolitisme een methode of perspectief voor wetenschappelijk onderzoek. Zo kan kosmopolitisme een 'bril' zijn waarmee de werkelijkheid wordt benaderd.⁹ Ten slotte is kosmopolitisme een idee of ideaal, dat een zeer praktische invulling kan krijgen. Die invulling kan bijvoorbeeld een economische, politieke of morele zijn.

De morele inslag binnen kosmopolitisme als ideaal is belangrijk voor deze scriptie. Deze inslag stoelt op de idee dat alle mensen gelijk zijn en dat we als het ware deel uitmaken van één grote familie. Hieruit vloeit voort dat we respect voor elkaar moeten hebben en de verantwoordelijkheid dragen voor het welzijn van ieder mens. De vraag bij deze benadering is natuurlijk: op welke manier kunnen we dit ideaal, eenheid onder mensen, bewerkstelligen? Volgens retoricus Pheng Cheah kan literatuur een grote rol spelen bij het verwezenlijken van het moreel kosmopolitisch ideaal. Hij merkt op dat eenheid onder mensen geen kwestie is van perceptie, je kan de wereld en daarmee het onderlinge verband tussen mensen immers niet *zien*, maar van verbeelding. Het gaat om de *voorstelling* van de wereld, en dat is waar literatuur haar rol speelt: '(...) literature is an important aspect of cosmopolitanism because it is a type of world-making activity that enables us to imagine a world.'¹⁰ Als literatuur een belangrijke rol speelt binnen het kosmopolitisme, dan rijst de vraag welke literatuur die rol kan worden toebedeeld. De Nobelprijs voor de literatuur heeft met het ideaal van Nobel op het eerste gezicht een kosmopolitisch uitgangspunt en de oeuvres die de prijs toegekend kregen zouden daarom in theorie de genoemde rol kunnen vervullen. De vraag is echter: in hoeverre voldoet het werk dat bekroond is met de Nobelprijs aan het ideaal van Nobel? Dit onderzoek levert een bijdrage aan het debat rond het moreel kosmopolitisme door concreet een aantal boeken en oeuvres aan te wijzen dat mogelijk de kosmopolitische rol speelt die Cheah voor ogen heeft.

De hoofdvraag van dit onderzoek is als volgt geformuleerd: in hoeverre is het werk dat tussen 1901 en 1939 bekroond is met de Nobelprijs kosmopolitisch? De tijdsafbakening volgt uit het feit dat documentatie rond de Nobelprijswinnaars 50 jaar na dato beschikbaar wordt gesteld. De beschikbare informatie beslaat dus een periode tot en met 1965. Zoals in hoofdstuk 2 zal blijken kan de geschiedenis van de Nobelprijs voor de literatuur worden ingedeeld in fasen, waarvan de vijfde fase

---

⁸ Steven Vertovec en Robin Cohen, *Conceiving cosmopolitanism: theory, context and practice* (Oxford 2002) 1.

⁹ Gerard Delanty, 'Introduction. The emerging field of cosmopolitanism studies', in: Delanty (red.), *Routledge Handbook of Cosmopolitanism Studies* (New York 2012) 1-8.

¹⁰ Pheng Cheah, 'What is a world? On world literature as a world-making activity' in: Delanty (red.), *Routledge Handbook of Cosmopolitanism Studies* (New York 2012) 138.

loopt van 1945 tot in de jaren zeventig. Ik beperk me tot 1939 omdat de periode die volgt niet goed geduid kan worden door ontbrekend materiaal. De hoofdvraag dient beantwoord te worden door middel van drie deelvragen. De eerste deelvraag luidt: in hoeverre is de Nobelprijs voor de literatuur in opzet een kosmopolitische prijs? Hierbij wordt gekeken naar het testament van Nobel en naar de organisatie van de literatuurprijs, voor de eerste uitreiking. De tweede deelvraag is: In hoeverre is de Zweedse Academie bij het uitreiken van de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1965 afgeweken van de kosmopolitische opzet van de prijs? Hierbij wordt gekeken naar het verschil tussen opzet en praktijk van de literatuurprijs. Er wordt gekeken naar de periode waarin alle documentatie beschikbaar is van de prijswinnaars. De derde vraag is: in hoeverre zijn de criteria van de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1939 kosmopolitisch? In dit hoofdstuk wordt een steekproef genomen uit de genoemde eerste vier periodes in de geschiedenis van de literatuurprijs, om te kijken in hoeverre de criteria in die periodes kosmopolitisch werk selecteren.

De primaire bronnen voor dit onderzoek bestaan uit de officiële winnaarspresentaties van de Zweedse Academie waarin betrekkelijk uitgebreid wordt beargumenteerd waarom de keuze op de winnaar is gevallen, rapporten over de Nobelprijs(winnaars), opgesteld door de Zweedse Academie, onderlinge schriftelijke uitwisselingen van de leden van de Zweedse Academie en persoonlijke verslagen van betrokkenen rond en in de Zweedse Academie. Deze bronnen zijn deels beschikbaar op de website van de *Nobel foundation* en deels gepubliceerd door ex-leden van de Academie. Er is een klein aantal belangrijke secundaire bronnen dat betrekking heeft op de Nobelprijs voor de literatuur. *The Nobel Prize: A History of Genius, Controversy, and Prestige* van Burton Feldman is een uitgebreid werk dat de geschiedenis en betekenis van de Nobelprijs in ieder veld nagaat. Het boek *The Nobel Prize in Literature: A Study of the Criteria behind the Choices* van Kjell Espmark gaat, zoals de naam doet vermoeden, over de criteria voor de Nobelprijs voor de literatuur vanaf de eerste uitreiking. *Nobel: the Man and his Prizes* geeft een overzicht van alle winnaars met kort commentaar. Het is van belang hierbij op te merken dat de twee laatstgenoemde werken geschreven zijn door mensen die lid zijn geweest van de Zweedse Academie. Aan de ene kant levert dit veel *insiders*-informatie op, aan de andere kant bestaat het risico dat de informatie sterk gekleurd is en weinig objectief. Hoewel de werken zeer kritisch lijken zal bij gebruik van deze boeken de positie van de auteurs altijd in het achterhoofd gehouden worden en zoveel mogelijk vergeleken worden met meer onafhankelijke informatie. De secundaire bronnen betreffende kosmopolitisme zijn veelal recente artikelen over het onderwerp vanuit diverse disciplines.

Bij het benaderen van voornamelijk de primaire bronnen wordt gelet op elementen die te maken hebben met of iets zeggen over moreel kosmopolitisme. Dit kan gaan over solidariteit, het ideaal van Nobel, het verbreden van de oorspronkelijke horizon, over je eigen cultuur heen kijken, het slechten van imaginaire grenzen, begrip onder mensen et cetera. Ook wordt er gekeken naar de

afkomst van de winnaars: hun cultuur en land van herkomst. Daarnaast wordt gelet op het verband tussen de criteria van de prijzen en de historische achtergrond van de onderscheidde periodes: historische gebeurtenissen die van belang zijn en invloed hebben uitgeoefend op de selectieprocedure van de Zweedse Academie.

Hoofdstuk 1: Nobel en de opzet van de Nobelprijs voor de literatuur

Inleiding

In dit hoofdstuk staat de volgende vraag centraal: in hoeverre is de Nobelprijs voor de literatuur in opzet een kosmopolitische prijs? Deze vraag zal in grofweg drie stappen beantwoord worden. Eerst zal er kort aandacht besteed worden aan het leven van Alfred Nobel, wat licht werpt op en houvast biedt bij het benaderen van Nobels testament, dat aansluitend zal worden behandeld. Het testament vormt één poot van de opzet van de Nobelprijs. De andere poot is de interpretatie van Nobels testament van de Zweedse Academie die zijn wens moest realiseren. Hier zal afsluitend aandacht aan worden besteed.

1.1 Alfred Nobel

Alfred Bernhard Nobel (1833-1896) werd geboren in Stockholm in een familie van ingenieurs. Toen hij negen jaar oud was verhuisde hij met zijn gezin naar St. Petersburg, waar zijn vader landmijnen ontwikkelde tijdens de Krimoorlog. Nobels ouders waren welgesteld en hij en zijn broers werden thuis geschoold. Alfred werd onderwezen in de humaniora en natuurwetenschappen. Daarnaast leerde hij Russisch, Frans, Engels en Duits.¹¹ Historicus Tore Frangsmyr merkt in *Nobel Prize; the first 100 years* op dat 'With his five languages, which he seemed to have mastered well, he laid the foundation for the cosmopolitan nature that would later become so prominent in his life.'¹² Een kosmopolitische aard wordt ook herkend door Nils K. Ståhle, *Executive Director* van de Nobel Foundation van 1948 tot 1972: 'He was, by all accounts, witty, knowledgeable and cosmopolitan.'¹³

Maar wat voor kosmopoliet was Nobel? Behalve voor de prijzen die zijn naam dragen is Alfred Nobel beroemd voor de ontwikkeling van de ontsteker (voor explosieven) en het dynamiet, waar hij in verschillende landen, zoals Engeland, Zweden en de Verenigde Staten, patent op had. Hij verdiende hier zijn fortuin en reputatie mee. Zijn producten werden wereldwijd ontwikkeld en derhalve reisde Nobel de wereld over. Hij was een kosmopoliet door buiten de grenzen van zijn moederland te wonen en te werken.¹⁴ Zelf merkte hij op: 'My home is my work en my work is everywhere.'¹⁵ Maar was Nobel alleen bereisd of behelsde zijn kosmopolitische aard meer dan dat?

Naast zijn rol als ondernemer en ingenieur interesseerde Nobel zich ook voor filosofie en literatuur. Hij was zeer belezend en schreef zijn eigen toneelstukken en poëzie. Persoonlijke filosofische overwegingen schreef hij op in notitieboekjes. Hij noemde zichzelf een super-idealist.¹⁶ Wat hij hier

---

¹¹ Later in zijn leven leerde hij tevens vloeiend Italiaans spreken

¹² Agneta Wallin Levinovitz en Nils Ringertz (red.), *The Nobel Prize: The First 100 Years* (Londen 2001) 6.

¹³ Nils K. Ståhle, *Alfred Nobel and the Nobel Prizes* (Stockholm 1986) 10.

¹⁴ Hij woonde ook buiten Zweden, lange tijd in Parijs.

¹⁵ Feldman, *The Nobel Prize*, 25.

¹⁶ Kenne Fant, *Alfred Nobel: a Biography* (New York 1991) 42.

precies mee bedoelde is nooit duidelijk geworden, maar wat we wel weten is dat hij veel aandacht gaf aan projecten die te maken hadden met (wereld)vrede.¹⁷ Hier wordt een andere kant van Nobel als kosmopoliet zichtbaar. Hij wist dat zijn uitvindingen in het veld van de scheikunde gebruikt werden voor militaire doeleinden, maar Nobel walgde van oorlog. Hij omschreef oorlog als ‘the horror of all horrors and the greatest of all crimes.’¹⁸ Hij dacht veel na over vrede en hoe vrede gerealiseerd kon worden. Met andere woorden: hij hield zich bezig met de vraag die tegenwoordig centraal staat in het debat over moreel kosmopolitisme. Zijn ideeën zette hij uiteen tegenover Bertha von Suttner, die hij ontmoette in Parijs in 1887¹⁹, waardoor laatstgenoemde geïnspireerd werd tot de vredesacties die haar in 1905 de Nobelprijs voor de vrede zouden opleveren. De inspiratie was wederzijds, maar Nobel zou tijdens zijn leven met zijn vredesideaal blijven steken op ideeën. Pas tegen het eind van zijn leven bedacht Nobel een concrete manier om naar zijn ideaal te streven, die na zijn dood gerealiseerd zou worden. Dat de prijzen een resultaat zijn van zijn ideaal blijkt uit het feit dat hij een groot deel van zijn vermogen erin investeerde, en ten dele uit zijn testament.²⁰

1.2 Het testament van Nobel

‘However clever and precise Nobel was in his laboratories and business dealings, he had managed to write a will that was a masterpiece of legal ambiguities, vagueness, and omissions,’²¹ aldus onderzoeker Burton Feldman. Die ambiguïteit en vaagheid gelden zeker voor Nobels wensen rond het toekennen van de prijzen. In het algemeen moesten de prijzen gaan naar hen die de grootste gunst aan de mensheid hadden verleend.²² De moeite die Nobel had met het concretiseren van zijn vredesideaal had hij ook met het formuleren van zijn prijzenwens.

Je kan stellen dat het verlenen van de grootste gunst voor de mensheid een overkoepelend ideaal is, maar dan moeten de criteria voor de individuele prijzen duidelijker geformuleerd zijn. Ook dat liet Nobel na. De Nobelprijs voor de literatuur moest gaan naar ‘the person who shall have produced the most outstanding work in an idealistic tendency.’²³ Hierbij diende geen rekening gehouden te worden met de nationaliteit van de auteur. Deze formulering is sinds de openbaring van het testament onderhevig geweest aan discussie. Ten eerste rees de vraag: moet de prijs gaan naar een specifiek werk, of naar een oeuvre? De Zweedse Academie, de instantie die de opdracht kreeg de prijs voor de literatuur uit te reiken, heeft, een paar uitzonderingen daargelaten, gekozen voor het

---

¹⁷ Fant, *Alfred Nobel* (New York 1991) 42.

¹⁸ Idem, 265.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Wallin Levinovitz, *The Nobel Prize: The First 100 Years*, 11.

²¹ Feldman, *The Nobel Prize*, 40.

²² Wallin Levinovitz, *The Nobel Prize: The First 100 Years*, 1.

²³ Feldman, *The Nobel Prize*, 67.

laatste. Het grootste struikelblok vormde echter de 'idealistic tendency'.²⁴ Een meerderheid van de betrokkenen ging ervan uit dat Nobel een soort 'high-minded moral goodness'²⁵ bedoelde. De minderheid verdedigde evenwel dat Nobel met 'ideaal' een sceptische of satirische houding tegenover religie, het koningshuis, huwelijk en de sociale orde in het algemeen bedoelde. Dit baseerden ze op Nobels eigen literaire werk, dat vaak dat sceptische karakter had. Onderzoeker Burton Feldman acht het ondenkbaar dat een prijs van een dergelijk statuut deze insteek zou hebben. Hij geeft daar echter geen argumenten voor. Toch 'won' de visie van de morele goedheid en is het pad naar de Nobelprijs voor de literatuur op basis van die visie ingeslagen.

1.3 Van testament tot Nobelprijs

Nobel had in zijn testament de Zweedse Academie geselecteerd om de kandidaten voor de literatuurprijs te nomineren. Ook kwam er een commissie van experts met feitelijk hetzelfde doel. Zij zouden aanbevelingen doen omtrent de kandidaten aan de Zweedse Academie. Twee leden van de Academie waren tegen het honoreren van Nobels wens omdat ze bang waren dat de taak hen zou afleiden van hun eigenlijke doel, namelijk het beschermen en stimuleren van de Zweedse taal, en de Academie zou transformeren in een kosmopolitisch tribunaal voor literatuur.²⁶ Carl David af Wirsén (1842-1912), secretaris van de Zweedse Academie van 1884 tot 1905, reageerde door te zeggen dat het afslaan van Nobels wens de 'great figures of continental literature' zou beroven van buitengewone erkenning en de gunsten, zoals financiering voor verder onderzoek, die de prijs met zich meebracht. Daarnaast zou de Academie dan altijd verweten worden dat ze had gefaald in het veroveren van een rol in de wereldliteratuur. Bovendien zou de taak wel in lijn liggen met het doel van de Academie omdat men buitenlandse literatuur moet kennen om nationale literatuur te kunnen beoordelen.²⁷ Wirséns argument won, en de Academie accepteerde de taak.

Het duurde evenwel nog vijf jaar voor de Academie er uit was hoe de prijs zou worden opgezet. De interpretatie van Carl David af Wirsén van Nobels wens was leidend toen de Nobelprijs voor het eerst uitgereikt moest worden. Het werk van de winnaar zou volgens hem gekenmerkt moeten worden door een 'lofty and sound idealism', en door 'a true nobility not simply of presentation but of conception and of philosophy of life.'²⁸ Dit hield in dat de Nobelprijs niet slecht als literaire prijs werd gezien. Uit geselecteerd werk moest meer spreken dan *literary talents*.²⁹ Hiermee werd Nobels wens een eis bij de opzet van de Nobelprijs voor de literatuur. Een aantal jaar later voegde Esaias Tegnér Jr.,

---

²⁴ Ook wel vertaald met 'direction'.

²⁵ Feldman, *The Nobel Prize*, 67.

²⁶ Wallin Levinovitz, *The Nobel Prize: The First 100 Years*, 138.

²⁷ Kjell Espmark, *The Nobel Prize in Literature. A Study of the Criteria behind the Choices* (Boston 1991) 2.

²⁸ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 9.

²⁹ Ibidem.

een ander lid van de Academie, hieraan toe dat het bekroonde oeuvre de mensheid vooruit moest helpen in een ideale richting, dat het de horisonten van de mensheid moest verbreden voorbij het normale bereik en dat het de mensheid in staat moest stellen beter en nobeler te zijn dan eerst.³⁰ Ook hieruit spreekt een ideaal dat goed te plaatsen is binnen het moreel kosmopolitisme.

Conclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag in hoeverre de Nobelprijs voor de literatuur in opzet een kosmopolitische prijs was centraal. Een blik op het vroege en late leven van Alfred Nobel doet althans vermoeden dat Nobel idealen had die we kunnen duiden als moreel kosmopolitisch. Zo dacht en discussieerde hij veel over (wereld)vrede. De Nobelprijzen zijn daarvan een resultaat. Ook in zijn testament benoemt Nobel het ideaal dat ten grondslag ligt aan de prijzen. Dit is één poot van de opzet van de Nobelprijs en die heeft een zeer kosmopolitische kleur. De andere poot vormt de interpretatie van degenen die zijn wens moesten realiseren. Zij hielden sterk vast aan Nobels ideaal, en formuleerden het zo dat ook deze poot een zeer kosmopolitisch karakter heeft. Er werden ook twijfels uitgesproken door twee leden van de Academie, die een risico zagen voor de oorspronkelijke taak van de Academie: het stimuleren van de Zweedse taal. In de opzet van de prijs heeft dit echter geen invloed gehad. Concluderend kan gezegd worden dat de Nobelprijs in opzet een kosmopolitisch karakter heeft.

---

³⁰ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 9.

Hoofdstuk 2: De Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1965

Inleiding

Omdat het testament van Alfred Nobel geen eenduidige formulering kende, was de Zweedse Academie in staat in de loop der jaren meer dan eens een nieuwe draai te geven aan Nobels ideaal. Als resultaat is het mogelijk om in de geschiedenis van de Nobelprijs voor de literatuur een aantal fases te onderscheiden. Dit gegeven leidt tot de vraag die in dit hoofdstuk centraal staat: In hoeverre is de Zweedse Academie bij het uitreiken van de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1965 afgeweken van de kosmopolitische opzet van de prijs? De tijdsafbakening volgt uit het feit dat volledige documentatie van de Zweedse Academie rond de toekenning van de Nobelprijs 50 jaar na optekening wordt vrijgegeven. In dit hoofdstuk wordt iedere fase aangetoond aan de hand van enkele prijswinnaars in de betreffende periode en vervolgens verklaard.

2.1 1901-1912

In het jaar 1913 is voor het eerst een verandering zichtbaar in de reeks winnaars van de literatuurprijs vanaf 1901. Tot 1913 ging de prijs ieder jaar naar een Europeaan, voornamelijk afkomstig uit één van de machtige Europese naties.³¹ In 1913 wint de Indiase dichter Rabindranath Tagore de literatuurprijs. Hoewel Tagore niet uit Europa kwam betekende zijn uitverkiezing geen radicale verandering in het Westerse perspectief van de Academie. Tagore had door de Engelse overheersing in India kennis van de Westerse cultuur en gebruikte die kennis ook in zijn werk. Tevens vertaalde hij zijn eigen gedichten naar het Engels. Toch was het een bewuste keuze van de Academie om voor een niet-Europeaan te kiezen. Verner von Heidenstam (1859-1940), lid van de Academie, schrijft in 1913 aan voorzitter Per Hallström dat het tijd is '(...) to break the routine.'³² Met de routine bedoelde Heidenstam dat nagenoeg ieder belangrijk Europees land één voor één de prijs kreeg toegewezen.

Heidenstam had een tweede motief om een lans te breken voor de Indiase dichter. Hij prees de grote emotionerende kracht en literaire schoonheid van diens werk en vond dat de prijs op basis van deze kwaliteiten naar Tagore moest gaan. Onder *permanent secretary*³³ Carl David af Wirsén, die secretaris van de Academie bleef tot 1912, was de 'ideale richting' van Nobel het enige criterium voor de Nobelprijs voor de literatuur en zou de prijs nooit op basis van emotionerende kracht en literaire schoonheid alleen zijn uitgereikt.³⁴ Wirsén werd echter in 1912 opgevolgd door Erik Axel Karlfeldt

---

³¹ Duitsland wint in de eerste twaalf jaar van de prijs vier keer, Frankrijk twee keer, Spanje, Groot-Brittannië, Polen, Zweden, Noorwegen en België één keer.

³² Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 57.

³³ De belangrijkste positie binnen de Zweedse Academie en te vergelijken met de positie van directeur.

³⁴ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 15.

(1864-1931) en in 1913 kwam er ook een nieuwe voorzitter: Harald Hjarne (1848-1922).³⁵ Heidenstam haalde Karlfeldt en Hjarne over om Tagore de prijs toe te kennen op basis van literaire kwaliteiten. Dat wil niet zeggen dat Tagore's werk niet in de ideale richting van Nobel paste. Tagore schreef gedichten die spiritueel en religieus van aard waren, waarin de Academie 'a kind of aesthetic theism'³⁶ bespeurde. De dichter 'appears as if listening to the voices of nature in a warm faith in elevated ideals of secret origin.'³⁷ Desalniettemin voerde Heidenstam zijn betoog op basis van de literaire kwaliteit, niet op basis van de ideale richting. Het criterium voor het winnen van de literatuurprijs werd in 1913 definitief versoepeld.

De auteurs van het boek *Nobel: The Man and his Prizes* zien een omslagpunt in 1909, het jaar dat Selma Lagerlöf de prijs krijgt. Wirsén was fel tegen de nominatie van Lagerlöf vanwege de onnatuurlijkheid en oppervlakkigheid van haar werk, maar de andere leden betwistten Wirséns standpunt en hielden voet bij stuk. In 1909 werd de autoriteit van de strenge Wirsén aangetast, waardoor andere leden van de Academie meer inspraak kregen.³⁸ Toch ligt het meer voor de hand om deze fase te laten eindigen in 1912, omdat Wirsén's opvatting van het ideaal van Nobel ook na 1909 leidend bleef.

2.2 1914-1918

De tweede fase in de geschiedenis van de literatuurprijs wordt duidelijk gemarkeerd door de periode van de Eerste Wereldoorlog. Met het uitbreken van de oorlog stelde de Academie zichzelf de vraag wat het moest doen in deze jaren van wereldwijde oorlog. Enerzijds wilden ze met de Nobelprijs boven alle onrust staan. De basis van de Nobelprijs was onpartijdigheid, en daarom zou de prijs altijd uitgereikt moeten kunnen worden. Anderzijds kon iedere keuze die de Academie maakte verkeerd uitgelegd worden, en de Academie wilde de onenigheid in de wereld niet voeden. Een ander motief van de Academie was dat ze Zweden niet in een kwaad daglicht wilde stellen.³⁹ Een controversiële keuze zou niet alleen terug kunnen slaan op de Academie, maar ook op Zweden als land, zo redeneerde ze. Dit is een begrijpelijk doch merkwaardig motief voor een instantie die claimt volledig onafhankelijk te opereren.

In 1914 werd geen prijs uitgereikt, daar de Academie nog geen positie had gekozen. In 1915 ging de prijs naar de Fransman Romain Rolland, vanwege het idealisme van zijn literaire productie en vanwege de 'sympathie, liefde en waarheid' waarmee hij verschillende soorten mensen had

---

³⁵ Henrik Schück, Ragnar Sohlman, Anders Österling, August Schou en Nils K. Ståhle, *Nobel: The Man and his Prizes* (New York 1962) 100.

³⁶ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 28.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Schück, *Nobel: The Man and his Prizes*, 98.

³⁹ Idem, 103-104.

beschreven. Bij Rolland zien we zowel het criterium van de ideale richting als de neutraliteit, in de vorm van een soort algemene sympathie voor de mensheid.

In 1916 werd de prijs toegekend aan Verner von Heidenstam, lid van de Academie. De keus voor Heidenstam lijkt volledig in lijn met het neutraliteitsbeleid van de Academie. Ten eerste was Zweden neutraal tijdens de oorlog, waardoor het land geen direct conflict had met landen die de keus voor een Zweed als een politieke daad konden uitleggen. Ten tweede schreef Heidenstam vooral over Zweden en het Zweedse volk, waardoor andere landen geen aanstoot zouden nemen aan de inhoud van het bekroonde werk. Wel is de vraag in hoeverre Heidenstam's werk nog voldoet aan de ideale richting van Nobel. Deze vraag zal in hoofdstuk 3 beantwoord worden.

In 1917 wordt de prijs verdeeld onder de Denen Karl Adolph Gjellerup en Henrik Pontoppidan. Ook Denemarken was neutraal tijdens de oorlog en de keus voor de twee Denen zou weinig weerstand oproepen. Gjellerup kreeg de prijs voor zijn gevarieerde poëzie die geïnspireerd zou zijn door 'verheven idealisme.' Pontoppidan kreeg de prijs voor authentieke beschrijvingen van hedendaags Denemarken. Ook hier rijst de vraag of het idealisme van Nobel nog aanwezig is.

In 1918 werd geen prijs uitgereikt, de reden hiervoor is onbekend.⁴⁰ Over de drie jaren waarin wel prijzen werden uitgereikt kan gezegd worden dat er neutrale en daarmee zeer veilige werken zijn geselecteerd. Ook leek het neutraliteitsbeleid aanleiding om nationalistische werken uit Denemarken en het eigen Zweden te belonen. Deze keuze lijkt een afwijking van het ideaal van Nobel en is des te opmerkelijker door een eerdere constatering van de Academie dat de algemene cultuur van Europa, die zou stoelen op een gedeelde afkomst⁴¹, plaats had gemaakt voor nationalisme, en dat de Nobelprijs in de jaren van oorlog in teken van 'the literature of common humanity'⁴² diende te staan.

2.3 1920-1930

In het jaar 1919 won de Zwitserse auteur Carl Spitteler. Spitteler had zich tijdens de oorlog in een essay uitgesproken tegen het Duitsgezinde deel van Zwitserland en de keus voor de Zwitser werd dan ook bekritiseerd door Duitsland en Oostenrijk.⁴³ Maar het einde van de oorlog betekende ook het einde van het neutraliteitsbeleid van de Academie. Spitteler kreeg de prijs voor zijn werk *Olympian Spring* dat naast idealisme vooral erkend werd voor zijn betekenis voor Europa. Dat het bredere perspectief dat de Academie zich in 1913 had aangemeten na de oorlog weer beperkt werd tot Europa, of althans het Westen, blijkt ook uit de rest van de winnaars tijdens het interbellum (1918-1939). Onder de

---

⁴⁰ De Academie kan zich altijd beroepen op haar recht dat ze geen prijs uit hoeft te reiken als er geen waardige kandidaten zijn. Dit is echter niet als officiële reden gegeven.

⁴¹ Hiermee werd het Oude Griekenland en het Christendom bedoeld.

⁴² Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 31.

⁴³ T.W. Mac Callum en Stephen Taylor, *The Nobel Prize-winners and the Nobel foundation, 1901-1937* (Zurich 1938) 289.

twintig winnaars waren slechts twee niet-Europeanen, beiden uit de Verenigde Staten.⁴⁴

In 1920 is er wel een andere verandering zichtbaar. In dat jaar ontvangt de Noor Knut Hamsun de Nobelprijs voor zijn boek *Markens Grøde*.⁴⁵ Het boek gaat over de relatie tussen mens en natuur. In de ceremoniespeech wordt, anders dan de jaren ervoor, de nadruk gelegd op het menselijke aspect van Hamsun's werk en het menselijke inzicht dat uit zijn literatuur spreekt. In 1921 gaat de prijs naar Fransman Anatole France, 'in recognition of his brilliant literary achievements, characterized as they are by a nobility of style, a profound human sympathy, grace, and a true Gallic temperament.'⁴⁶ In het werk van France, dat vaak cynisch en ironisch van aard was, werd sterk gelet op de idealistische kant, maar eveneens op zijn 'menselijke sympathie'. De auteurs van *Nobel. The Man and his Prizes* zien in deze jaren het begin van een fase die gekenmerkt wordt door een speciale aandacht voor een bepaald humanisme. Helaas gebruikt de Academie vaak grote woorden zonder concrete toelichting, waardoor niet zeker is waar dat humanisme uit bestond of moest bestaan. Nog steeds was de ideale richting van Nobel een belangrijk criterium, maar aandacht voor de betekenis van het mens-zijn werd eveneens van belang.

Onderzoeker en voormalig lid van de Zweedse Academie Kjell Espmark merkt eveneens op dat het humanistische aspect steeds vaker terug komt in de rapporten van de Academie, maar laat de fase beginnen in 1922. In dat jaar wint de Spaanse toneelschrijver Jacinto Benavente, 'whose view of the world is characterized by humanity.'⁴⁷ Espmark zoekt de verklaring voor deze verandering bij de aanstelling van de nieuwe voorzitter van de Academie in 1922: Per Hallström. Espmark merkt op dat met de komst van Hallström het ideaal van Nobel opnieuw ter discussie wordt gesteld. Deze herinterpretatie van Nobel zou geleid hebben tot een verbreding van de standaard voor de literatuurprijs. Ondanks dat de auteurs van *Nobel. The Man and his Prizes* geen verklaring vinden voor de verandering in 1920, is het moeilijk om de twee voorgaande winnaars, bij wie duidelijk de nadruk wordt gelegd op het humanistische aspect, te negeren. Daarom begint deze fase in 1920. Waar in 1913 ruimte komt om oeuvres op basis van louter literaire kwaliteit te nomineren, wordt in 1920 de standaard voor de literatuurprijs verbreed en gaat het humanistische aspect van literatuur een rol spelen.

2.4 1931-1939

In 1931 kwam er een nieuwe inslag op basis waarvan poëzie beoordeeld diende te worden. In dat jaar stierf Erik Axel Karlfeldt, secretaris van de Academie. Hij werd opgevolgd door de voorzitter van de

---

⁴⁴ Sinclair Lewis won in 1930 en Eugene O'Neill won in 1936. Beiden waren blank en schreven in een Europese literaire traditie.

⁴⁵ In het Engels: *Growth of Soil*.

⁴⁶ Schück, *Nobel: The Man and his Prizes*, 106.

⁴⁷ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 41.

Academie, Per Hallström, die nu beide functies bekleedde. Hallström wilde een nieuwe inslag bepalen omtrent de criteria voor poëzie als reactie op een nieuwe stroom poëzie in de jaren twintig die de Academie als ontoegankelijk, obscuur en exclusief bestempelde.⁴⁸ Hallström benadrukte het universele karakter van de Nobelprijs, en bepaalde dat toegankelijkheid een bepalend criterium moest zijn voor poëzie. Hiermee sloot de Academie zowat de gehele moderne poëzie uit voor de Nobelprijs. Waar in de ontwikkeling van de Nobelprijs een steeds verbredend perspectief van de Academie te bespeuren is, wordt het perspectief op Nobelprijswaardige poëzie in de jaren dertig juist versmald.⁴⁹

2.5 1945-1965

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden er geen prijzen voor de literatuur uitgereikt. Maar de oorlog betekende wel een omslagpunt in de criteria voor de literatuurprijs. In 1948 wint de Engelsman T.S. Eliot de prijs vanwege zijn grensverleggende poëzie.⁵⁰ Eliot werd vooral bekend door zijn werk dat gepubliceerd werd na de Eerste Wereldoorlog, zoals het gedicht *The Waste Land*. Dit gedicht was doordrongen van cultuurpessimisme en algehele ontluistering als resultaat van de oorlog. Hij werd gezien als één van de grote vernieuwers van de poëzie.⁵¹ Grensverleggend vermogen en pessimisme waren kenmerken die haaks stonden op de vooroorlogse criteria voor de Nobelprijs voor de literatuur.

Opnieuw kan de verklaring voor deze kanteling gezocht worden bij de aanstelling van een nieuwe secretaris van de Zweedse Academie. Tijdens de oorlog, in 1941 wordt Anders Österling *permanent secretary* van de Academie en zou dat blijven tot en met 1964. Onder Österling zouden vooral pioniers in de literatuur genomineerd worden voor de Nobelprijs. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de auteurs met terugwerkende kracht genomineerd zouden worden. Dat wil zeggen dat er vooral gekeken werd naar auteurs die al grensverleggend waren geweest. Burton Feldman merkt derhalve op dat T.S. Eliot in 1948 niet meer grensverleggend was, en dat zijn nominatie dus eigenlijk een veilige was.⁵² Toch betekende dit criterium een radicale verandering in de over het algemeen zeer conservatieve houding van de Zweedse Academie. Tekenend voor deze omslag is het feit dat de Academie in 1945 de prijs aan de Fransman Paul Valéry wilde geven, die in 1930 niet in aanmerking kwam vanwege de ontoegankelijkheid van zijn werk. Valéry stierf in juli voor de uitreiking waardoor de prijs naar de Chileense dichteres Gabriela Mistral ging.

De Chileense Gabriele Mistral was de tweede niet-Europeaan die de literatuurprijs kreeg toegekend. Dit lijkt geen speciale betekenis te hebben. Na Mistral ging de prijs elf jaar

---

⁴⁸ Espmark, *The Nobel Prize in Literature*, 57.

⁴⁹ Idem, 57-65.

⁵⁰ Idem, 73.

⁵¹ 'The Nobel Prize in Literature 1948, T.S. Eliot - Biographical' (versie 2014)

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1948/eliot-bio.html (15-6-2016).

⁵² Feldman, *The Nobel Prize*, 58.

achtereenvolgend naar Westerse auteurs, of naar auteurs uit de Sovjet-Unie, dan wel naar Sovjetsympathisanten. Chili lijkt buiten deze politieke tegenstelling te staan aangezien het land in 1945 werd geleid door een liberale partij en een communistische partij pas opkwam in de jaren zeventig. Er is geen verklaring te vinden voor de keuze voor Mistral, anders dan de lof van de Academie voor haar werk. Burton Feldman ziet in de verhouding tussen Westerse winnaar en winnaars uit de Sovjet-Unie tot 1965 politieke invloeden.⁵³ De eerste winnaar die hij linkt met de Koude Oorlog is de IJslander Halldor Laxness, prijswinnaar in 1955, die vaak opkwam voor het Stalinistische regime. Volgens Feldman werd met deze prijs het Sovjet-kamp tevreden gehouden. Buiten dat Laxness inderdaad positief tegenover de Sovjet-Unie stond is er echter geen bewijs voor deze aanname. In de drie jaar erna, zo vervolgt Feldman, gingen de prijzen naar landen van het anti-Sovjetkamp.⁵⁴ Een paar jaar later gingen er weer drie prijzen naar Sovjetlanden.⁵⁵ Feldman bespeurt hier een neutraliteitstactiek. Ondanks dat Feldman geen bewijs kan aanvoeren om zijn analyse te ondersteunen, is het wel opvallend dat Kjell Espmark en de auteurs van *Nobel: The Man and his Prizes* (allen verbonden geweest aan de Zweedse Academie) niets zeggen over dergelijke invloeden. Zij tonen aan dat de winnaars passen binnen de nieuwe trend, die van pioniers, en laten iedere mogelijke politieke invloed buiten beschouwing. Ook in de rapporten van de Zweedse Academie wordt niets gezegd over een politieke tactiek. In het licht van het neutraliteitsbeleid van de Academie tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog⁵⁶ lijkt het echter logisch dat de Academie ook tijdens de Koude Oorlog niet de indruk wilde wekken partijdig te zijn en daarom de prijzen netjes verdeelde.

Conclusie

In dit hoofdstuk stond de vraag in hoeverre de Academie bij het uitreiken van de Nobelprijs voor de literatuur is afgeweken van de kosmopolitische opzet van de prijs tussen 1901 en 1965 centraal. In de geschiedenis van de literatuurprijs is het mogelijk om fasen aan te wijzen waarin de Academie een nieuwe draai geeft aan het ideaal van Nobel. De eerste fase loopt van 1901 tot 1912 en wordt gekenmerkt door de strenge handhaving van Nobels ideaal bij de criteria voor de literatuurprijs en door een Europees perspectief. In deze fase wordt aan de ene kant sterk vastgehouden aan de opzet van de literatuurprijs, aan de andere kant richt de Academie zich alleen op Europa. In 1913 komt er een nieuwe secretaris en wordt voor het eerst een niet-Europeaan geselecteerd als winnaar en wordt voor het eerst een oeuvre geselecteerd op basis van louter literaire kwaliteit. In 1913 wordt de standaard van de literatuurprijs versoepeld en eenmalig over de Europese grenzen heen gekeken.

---

⁵³ Feldman, *The Nobel Prize*, 76-79.

⁵⁴ Respectievelijk naar Bertolt Brecht (1956), Albert Camus (1957) en Boris Pasternak (1958).

⁵⁵ Respectievelijk naar Ivo Andric (1961), Jean-Paul Sartre (1964) en Mikhail Sholokhov (1965).

⁵⁶ Tijdens de Eerste Wereldoorlog werden wel prijzen uitgereikt, tijdens de Tweede Wereldoorlog niet. In beide gevallen omwille van de neutraliteit.

Tijdens de Eerste Wereldoorlog, de tweede fase, voert de Academie een neutraliteitsbeleid waarin vooral wordt gekozen voor Scandinavische auteurs met een sterk nationalistische inslag. Deze keuze is zeker neutraal maar de vraag is of de auteurs ook voldoen aan het ideaal van Nobel. De derde fase behelst de jaren twintig, waarin een niet nader gedefinieerd humanistisch aspect een rol gaat spelen bij de prijs, naast het idealisme. Ook hier speelt een nieuwe secretaris een rol bij deze verbreding van de standaard van de Nobelprijs voor de literatuur. De blik van de Academie die in 1913 voor het eerst buiten de Europese grenzen reikte, beperkt zich tijdens het interbellum weer tot Europa en ook na de Tweede Wereldoorlog, tot 1965, wordt slechts sporadisch een niet-Europeaan uitgekozen. In de vierde fase, die loopt van 1931 tot 1939 wordt het perspectief van de Academie op wat Nobelprijswaardige poëzie is versmald: poëzie moest toegankelijk en begrijpelijk zijn en zodoende werd een hele stroming moderne poëzie buiten beschouwing gelaten. Het initiatief voor deze versmalling van het perspectief op poëzie kwam van een nieuwe voorzitter. Na de Tweede Wereldoorlog wordt grensverleggend vermogen een criterium voor de literatuurprijs. Auteurs die grensverleggend zijn geweest, dus waarvan het resultaat al zichtbaar is, krijgen de prijs. Het is de periode van de Koude Oorlog en het resultaat daarvan is zichtbaar in de reeks winnaars van de Nobelprijs voor de literatuur: er is een balans tussen Westerse winnaars en Sovjetwinnaars zichtbaar tot 1965. De Nobelprijs voor de literatuur kent tussen 1901 en 1965 ook politieke invloeden.

Hoofdstuk 3: de Nobelprijs voor de literatuur: een kosmopolitische prijs?

Inleiding

In hoofdstuk 2 is vastgesteld dat de Zweedse Academie in de verschillende fases in de geschiedenis van de Nobelprijs voor de literatuur tot 1965 in meer of mindere mate is afgeweken van of een nieuwe draai gaf aan het ideaal van Nobel. Het laatste hoofdstuk draait om de volgende vraag: in hoeverre zijn de criteria van de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1939 kosmopolitisch? Om deze vraag te beantwoorden wordt een selecte steekproef genomen uit de eerste vier periodes van de literatuurprijs, zoals beschreven in hoofdstuk 2. De vijfde periode loopt langer door dan er documentatie is over de prijzen, die daarom niet voldoende onderzocht kan worden en buiten beschouwing wordt gelaten. De steekproef bestaat uit een onderzoek naar de ceremoniespeeches van de Academie voor de winnaars en naar de rapporten van de Academie, van één winnaar per periode. De steekproef moet aantonen in hoeverre het kosmopolitische ideaal van Nobel een rol speelt of is blijven spelen in de betreffende periode, ondanks de veranderingen omtrent de criteria voor de literatuurprijs zoals beschreven in hoofdstuk 2. Dit hoofdstuk dient ter verdieping van hoofdstuk 2.

3.1 1908

Voor de steekproef uit de eerste periode (1901-1913) is gekozen voor het jaar 1908. Omdat Wirsén zo duidelijk zijn stempel heeft gedrukt op deze periode is er gekozen voor het jaar vóór het wankelen van zijn autoriteit, waarin wellicht toch al iets te zien is van onvrede van de andere leden van de Academie.

In 1908 won de Duitse filosoof Rudolf Eucken (1846-1926) de Nobelprijs voor de literatuur. Hij won de prijs voor werken als *Grundlinien einer neuen Lebensanschauung*⁵⁷ en *Der Sinn und Wert des Lebens*.⁵⁸ Eucken wordt in de traditie geplaatst van Griekse filosofen Plato en Socrates, die ook een bepaald ideaal uitdroegen, en wordt vergeleken met denkers als Kant en Nietzsche. Zijn bijdrage, kortom, is vooral aan de Westerse filosofie. De Academie typeert de traditie van Plato en Socrates ook als de basis voor 'de beschaving'. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen Europa en andere delen van de wereld. De Europese filosofie is 'de filosofie'. Deze formuleringen illustreren het eurocentrisch perspectief dat de Academie in deze periode typeerde.

In de ceremoniespeech bij de uitreiking van de prijs aan Eucken, wordt bij aanvang sterk gerefereerd aan Nobel en diens ideaal voor de literatuurprijs. Omdat Nobel wist dat zijn uitvindingen in het veld van de scheikunde veel voor militaire doeleinden werden gebruikt, wilde hij met zijn prijzen

---

⁵⁷ In het Nederlands: *fundamenten van een nieuwe levensbeschouwing*, vrij vertaald.

⁵⁸ In het Nederlands: *de betekenis en waarde des levens*, vrij vertaald.

iedere poging die gedaan werd om wereldvrede te bewerkstelligen belonen.⁵⁹ Hiermee en met het volgende citaat werd de categorie voor Eucken's werk bepaald:

Wherever such ideals are manifested in their infinite variety and strengthen the willingness of men to serve each other - whether in the poet's inspiration, the philosopher's attempt to solve the riddle of life, the historian's biographies, or the work of any scholar or writer that looks toward those ideals as models in his freedom and independence - there one finds the literature that Alfred Nobel had in mind.⁶⁰

De Academie ziet Eucken als een perfecte vertegenwoordiger van Nobels kosmopolitische ideaal, niet in de laatste plaats omdat Nobel geloofde in de vormende kracht van filosofie voor de samenleving en dat die kracht een weg naar vrede was.

De kern van de toespraak en van de criteria die gehanteerd zijn bij het selecteren van Eucken volgt kort daarop:

The Swedish Academy has therefore felt that it acted with the sanction of Alfred Nobel when it decided this year to award the literary prize founded by Nobel to one of the most prominent thinkers of our age, Professor Rudolf Eucken, "in recognition of his earnest search for truth, his penetrating power of thought, his wide range of vision, and the warmth and strength of presentation with which in his numerous works he has vindicated and developed an idealistic philosophy of life".⁶¹

Eucken's idealistische levensfilosofie leverde hem de Nobelprijs op. Zo kan gesteld worden dat in de periode 1901-1912 de criteria voor de literatuurprijs kosmopolitische oeuvres selecteerden, maar dat de vijver waaruit gevist werd beperkt was tot Europa.

3.2 1916

In de tweede fase, van 1914 tot en met 1918, voerde de Academie een neutraliteitsbeleid. In de drie jaar dat er prijzen werden uitgereikt⁶² ging de eer één keer naar een Fransman en drie keer naar een Scandinaviër. In 1917 werden twee prijzen uitgereikt, beide aan een Deen. In 1916 ging de prijs naar Verder von Heidenstam (1859-1940), lid van de Academie. De keus voor een Zweedse auteur, die tevens lid was van de Academie, was een veilige in het kader van neutraliteit. In hoofdstuk 2 werd duidelijk dat Heidenstam's werk vooral nationalistisch was. Het is daarom interessant om te

---

⁵⁹ 'The Nobel Prize in Literature 1908, Award Ceremony Speech' (versie 2014)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1908/press.html (8-6-2016).

⁶⁰ Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² De jaren 1915, 1916 en 1917.

onderzoeken hoeveel ruimte de neutraliteitseis liet voor kosmopolitisch werk ten tijde van de Eerste Wereldoorlog.

Heidenstam's eerste dichtbundel, die verscheen in 1888, betekende volgens het rapport van de Academie de doodsklap voor de realistschool die indertijd dominant was in Zweden en die 'had darkened literature with its sadness and gloom'.⁶³ In zijn werk uit 1897, *Karolinerne*⁶⁴, wordt het afbrokkelen van de grootsheid van Zweden door toedoen van Karel XII besproken. Zijn 'monumentale' werk uit 1905 (volume 1) en 1907 (volume 2), *Folkunga Trädet*⁶⁵, is een werk waarin de auteur een groep hoofdmannen van verschillende clans en in bredere zin het lot van de Zweden tijdens de Middeleeuwen volgt. Heidenstam's poëzie is gevuld met oriëntalistische beelden, die blijkbaar bijdroegen aan het zichtbaar maken, voor zowel oog als verbeelding, van de hernieuwing van de Zweedse poëzie. Wat deze vernieuwing was, anders dan 'new paths for imagination and form'⁶⁶, wordt niet duidelijk.

Het nationalistische aspect van Heidenstam's werk wordt als eerst geprezen in het rapport van de Academie. Hij zou de eerste zijn geweest die het ideaal van de nieuwe Zweedse generatie realiseerde in zijn werk. De Academie zegt verder over zijn werk:

Inspired by national subjects from the very beginning, it succeeds in capturing the most genuine characteristics of national life; it depicts the destinies of the Swedish people in epic poems, which (...) are works of the highest order in Scandinavian literature.⁶⁷

Het lijkt erop dat de Zweedse Academie volledig in zichzelf keerde in 1916, en alleen maar oog had voor een bijdrage aan de ontwikkeling van de Zweedse, of Scandinavische literatuur. De vraag is of er ook aspecten aan Heidenstam's werk zitten die belangwekkend zijn voor mensen zonder kennis van Scandinavië. Slechts één alinea in het rapport van de Academy suggereert iets dergelijks. Er worden wat algemene waarden geformuleerd die spreken uit het werk *Dikter*⁶⁸(1895). Het gaat hier om het innerlijke leven, om sentiment en verantwoordelijkheid, om de menselijke persoonlijkheid. 'Pure humanity fill these poems.'⁶⁹ Er is een mogelijkheid dat de menselijkheid die spreekt uit *Dikter* waarde had voor een groter aantal mensen dan het aantal dat in Zweden of Scandinavië woont, maar over het

---

⁶³ 'The Nobel Prize in Literature 1916, presentation' (versie 2016)

https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1916/present.html (9-6-2016).

⁶⁴ In het Nederlands: *De mannen van Karel*, vrij vertaald.

⁶⁵ In het Nederlands: *De boom der volkeren*, vrij vertaald.

⁶⁶ 'The Nobel Prize in Literature 1916, presentation' (versie 2016)

https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1916/present.html (9-6-2016).

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ In het Nederlands: *Gedichten*, vrij vertaald.

⁶⁹ 'The Nobel Prize in Literature 1916, presentation' (versie 2016)

https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1916/present.html (9-6-2016).

algemeen lijkt het werk van Heidenstam niet geselecteerd om zijn kosmopolitische kracht. In een tijd van neutraliteit ziet de Academie haar kans om een Zweedse dichter te belonen die veel betekent heeft voor Zweden, maar minder voor de rest van de wereld. Het kosmopolitische ideaal van Nobel is nauwelijks terug te vinden in Heidenstam's werk.

3.3 1925

Voor de derde periode (1920-1930) is gekozen voor het jaar 1925. In de samenvattende zin van de Academie staat bij de Ierse winnaar Bernard Shaw (1856-1950) dat hij geselecteerd is vanwege 'both his idealism and humanity (...)'.⁷⁰ Naar verwachting is hij een goede representant voor de periode waarin zowel het idealisme van Nobel als een nieuw humanistisch aspect belangrijk waren.

Shaw schreef tientallen toneelstukken. Het waren voornamelijk satirische stukken over sociale of maatschappelijke onderwerpen. Zijn stukken waren bijna altijd tweeledig: er was het toneelstuk zelf en er was een voorwoord. Of liever: een kritische analyse. Voorafgaand aan het stuk voegde Shaw een kritische beschouwing toe waarin hij zijn visies op het onderwerp uiteenzette. Shaw was zelf zeer maatschappelijk geëngageerd, zo kwam hij op voor de arbeider en voor vrouwenrechten, en deze betrokkenheid is ook in zijn literatuur zichtbaar.⁷¹

De Academie vangt haar rapport aan met de maatschappelijk betrokkenheid van Shaw. Ze stelt dat zijn betrokkenheid in al zijn werk terugkwam en een nieuw soort toneel creëerde. Zijn vroege werk was niet zozeer nieuw wat vorm of structuur betrof, maar wel wat betreft de 'directheid, agressie, beweeglijkheid en verscheidenheid'⁷² van zijn ideeën. Hoewel Shaw socialistische thema's behandelde in zijn werk bleef hij volgens de Academie toch vrij van vooroordelen en gaf hij de 'slechteriken' in zijn stukken ook een sympathieke kant, waardoor hij nuance aanbracht. De Academie stelt: 'Even in these early pieces one of his finest qualities, his humanity, is fully and clearly marked.'⁷³

Zijn latere werk behandelde onderwerpen als het leger, waarom dienen in het leger niet heroïsch is, en de kracht van de vrouw. Werk van diepere betekenis, aldus de Academie, kwam in 1905 toen Shaw *Major Barbara* uitbracht, een werk dat de circulatie van geld behandelt van rijke instanties naar goede doelen en arme mensen, en hoe de verhoudingen tussen deze groepen eruit zagen. Een ander belangrijk later werk van Shaw was *Saint Joan*, over het leven van Jeanne D'arc, waarin de schrijver slaagde in het 'vlees en bloed geven aan de visies van het voorstellingsvermogen.' Naast Shaw's 'good head', wat slaat op de ratio in en redelijkheid van zijn stukken, wist hij nu ook zijn 'good

---

⁷⁰ 'The Nobel Prize in Literature 1925, Award Ceremony Speech' (versie 2016)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1925/press.html (9-6-2016).

⁷¹ Mac Callum, *The Nobel Prize-winners and the Nobel foundation*, 302-303.

⁷² 'The Nobel Prize in Literature 1925, Award Ceremony Speech' (versie 2016)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1925/press.html (9-6-2016).

⁷³ Ibidem.

heart' te laten kloppen in zijn werk.

Het volgende citaat uit het rapport van de Academie vat de argumenten voor de keus voor Shaw samen:

If from this point we look back on Shaw's best works, we find it easier in many places, (...) to discern something of the same idealism that has found expression in the heroic figure of Saint Joan. His criticism of society and his perspective of its course of development may have appeared too nakedly logical, too hastily thought out, too unorganically simplified; but his struggle against traditional conceptions that rest on no solid basis and against traditional feelings that are either spurious or only half genuine, have borne witness to the loftiness of his aims. Still more striking is his humanity; and the virtues to which he has paid homage in his unemotional way - spiritual freedom, honesty, courage, and clearness of thought - have had so very few stout champions in our times.⁷⁴

Hoewel 'on-emotioneel' heeft Shaw volgens de Academie toch behoorlijk bijgedragen aan het stimuleren en uitdragen van deugden van de mens. De Academie ziet duidelijk idealisme en menselijkheid terug in Shaw's maatschappelijk geëngageerde stukken. Naast de menselijkheid waar op gelet werd door de Academie in de jaren twintig is ook het idealisme van Nobel zichtbaar. Concluderend kan worden opgemerkt dat het ideaal van Nobel en dus de kosmopolitische kant van de Nobelprijs voor de literatuur in deze periode een voornaam criterium is.

3.4 1934

Het lijkt voor de hand te liggen om voor de fase waarin de eisen voor poëzie worden herzien een jaar te kiezen waarin een dichter heeft gewonnen. In de periode 1931-1939 heeft echter maar één dichter gewonnen: Erik Axel Karlfeldt, lid van de Academie, in 1931. Dit is niet per se een merkwaardig gegeven: de eisen voor poëzie werden strenger, dus werd de kans dat een dichter de prijs won kleiner. Er is voor de periode 1931-1939 gekozen voor het jaar 1934, waarin de Italiaan Luigi Pirandello (1867-1936) won. Deze auteur is gekozen vanwege de diverse vormen waarin hij schreef: toneel, romans en korte verhalen. Zo kan althans beoordeeld worden of de criteria voor poëzie ook invloed hadden op de criteria voor andere vormen van literatuur.

Luigi Pirandello schreef in het Italiaans en over diverse onderwerpen. Zo publiceerde hij in 1922 *Novelle per un anno*, met daarin evenveel verhalen als er dagen in een jaar zitten. Ze variëren sterk in onderwerp en karakters. Beschrijvingen van het leven zijn realistisch dan wel filosofisch en

---

⁷⁴ 'The Nobel Prize in Literature 1925, Award Ceremony Speech' (versie 2016)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1925/press.html (9-6-2016).

worden vaak gekenmerkt door humor en satire. Al zijn boeken bevatten een bepaalde mate aan improvisatie, waardoor ze levendig en spontaan worden.⁷⁵

Die improvisatie, die de Academie terugziet in zijn werk, zorgt voor onevenwichtigheid. Ook zou Pirandello vaak het overzicht in zijn novellen verliezen. Eveneens stelt de Academie dat de restricties die de vorm van een novelle de auteur oplegt, niet rijmt met improvisatie. Helaas wordt er niet uitgeweid over wat die improvisatie precies inhoudt en waaruit die blijkt. Wel laten deze opmerkingen zien dat de Academie streng vasthoudt aan traditionele vormen van literatuur, in dit geval de novelle. Die vorm laat geen ruimte voor experimentele passages, of in dit geval improvisatie. Deze houding komt overeen met de conservatieve houding van de Academie die vanaf 1931 sterk zou gaan gelden voor poëzie. Wat de Academie het meest waardeert aan Pirandello's novelles zijn de creaties van een poëtisch voorstellingsvermogen die ruimte laten tot een 'ideal and creative truth.'⁷⁶ Ook over deze ideale en creatieve waarheid wordt niet verder uitgeweid. De Academie ziet ondanks haar kritiek wel een ideaal in de novelles van Pirandello.

Over de toneelstukken van Pirandello wordt iets opmerkelijks gezegd. In het rapport van de Academie staat dat de toneelstukken van Pirandello vaak draaien om psychologische kwesties, en dat de insteek daarvan vaak zeer pessimistisch is. Het pessimisme zou een reflectie zijn van Pirandello's tijd, waarin het alledaagse leven tot Pirandello's spijt voor een groot deel gemechaniseerd was. Dit is opmerkelijk gezien de opzet van de Nobelprijs, die juist werken met een ideale boodschap zou selecteren.

Toch ziet de Academie veel positiefs in het werk van Pirandello:

As a moralist, Pirandello is neither paradoxical nor destructive. Good remains good, and evil, evil. A nobly old-fashioned humanity dominates his ideas about the world of men. His bitter pessimism has not stifled his idealism; his penetrating analytical reason has not cut the roots of life. Happiness does not occupy a large place in the world of his imagination, but what gives dignity to life still finds enough air to breathe in it.⁷⁷

Uit dit citaat blijkt dat het humanistische aspect dat in de jaren twintig de boventoon voerde ook hier nog door sluimert. Menselijkheid, ouderwetse menselijkheid, in het werk van Pirandello wordt op prijs gesteld. Ook zijn idealisme is niet gebroken door zijn pessimisme. Het is spijtig dat de Academie niet concreter verwoordt waaruit het idealisme van Pirandello blijkt, maar zichtbaar is het aanwezig en is het een criterium geweest voor de prijs. Wel is opvallend dat er wel ruimte is voor pessimisme bij de

---

⁷⁵ 'The Nobel Prize in Literature 1934, Award Ceremony Speech' (versie 2014)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1934/press.html (10-6-2016).

⁷⁶ 'The Nobel Prize in Literature 1934, Award Ceremony Speech' (versie 2014)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1934/press.html (10-6-2016).

⁷⁷ Ibidem.

Nobelprijswinnaar. Onder Wirsén zou datzelfde pessimisme aanleiding zijn om Pirandello niet in overweging te nemen. De versoepeling van de standaard, zoals in de jaren twintig al zichtbaar was, werkt ook in de jaren dertig door.

Conclusie

De vraag die in dit hoofdstuk beantwoord diende te worden luidde: in hoeverre zijn de criteria van de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1939 kosmopolitisch? De vraag is beantwoord door middel van een selecte steekproef uit de eerste vier fasen van de geschiedenis van de Nobelprijs voor de literatuur. De steekproef uit de eerste fase heeft aangetoond dat de criteria in de periode 1901-1912 kosmopolitisch werk selecteerden, maar dat het werk vooral belangrijk was voor en binnen Europa. In de tweede fase, de fase van neutraliteit, (1914-1918) zag de Academie haar kans schoon om nationalistische Scandinavische auteurs te lauweren. Deze nationalistische literatuur vertoont nauwelijks tekenen van een breed idealisme en kan daarom niet kosmopolitisch genoemd worden. De derde fase (1920-1930) staat wel weer in het teken van het idealisme van Nobel, en daarnaast in het teken van een bepaald humanisme. Beide criteria zijn belangrijk. Omdat inzicht in het mens-zijn ook een bijdrage zou kunnen leveren aan het idealisme van Nobel, kan deze fase als overwegend kosmopolitisch bestempeld worden. Wel geldt voor deze fase hetzelfde als voor de eerste fase: de blik van de Academie blijft beperkt tot Europa. In de laatste onderzochte fase (1931-1939) blijft het ideaal van Nobel een belangrijk criterium. De houding van de Academie blijft sterk conservatief en op Europa gericht. Ook deze fase kan als kosmopolitisch gekenmerkt worden, maar kent eveneens het eurocentrisme van de Academie.

Conclusie

De opzet van dit onderzoek was bedoeld om te achterhalen of werken die bekroond zijn met de Nobelprijs voor de literatuur kosmopolitisch zijn, en daarmee een bijdrage leveren aan het moreel kosmopolitisme door een verbindende of grensoverschrijdende kwaliteit te etaleren. De vraag die in dit onderzoek centraal stond was: in hoeverre is het werk dat tussen 1901 en 1939 bekroond is met de Nobelprijs kosmopolitisch? Deze vraag is benaderd door te kijken naar het leven van Alfred Nobel en de opzet van de Nobelprijs voor de literatuur, naar de veranderingen of aanpassingen van de criteria van de literatuurprijs tussen 1901 en 1965 en door een steekproef te nemen uit de vastgestelde fasen in de geschiedenis van de prijs tot 1939, waarbij rapporten van de Zweedse Academie onderzocht zijn.

In hoofdstuk 1 bleek dat Alfred Nobel niet alleen bereisd was, maar ook wat betreft zijn idealen een kosmopoliet was. Hij besteedde veel tijd en aandacht aan het denken en spreken over wereldvrede, waarvan de Nobelprijzen een resultaat zijn. In zijn testament stelde Nobel dat de prijzen naar hen moesten gaan die de mensheid de grootste gunst hadden verleend. De Nobelprijs voor de literatuur moest gaan naar degene die het beste werk in een ideale richting had geproduceerd, zonder te letten op de afkomst van de auteur. De Zweedse Academie nam de taak om de prijzen te organiseren op zich en hield zich daarbij aan de wens van Nobel. De Nobelprijs voor de literatuur was zodoende in opzet een kosmopolitische prijs.

In hoofdstuk 2 is tussen 1901 en 1965 een aantal fasen te onderscheiden waarin de Academie een nieuwe draai gaf aan het ideaal van Nobel. Waar tussen 1901 en 1912 nog streng werd vastgehouden aan het ideaal van Nobel, kwam er in 1913 ruimte om oeuvres op basis van louter hun literaire waarde te nomineren. Tijdens de Eerste Wereldoorlog keerde de Academie zich vooral tot Scandinavië en wonnen nationalistische auteurs de prijs. Tussen 1920 en 1930 werd een bepaald humanisme belangrijk als tweede criterium. Tussen 1931 en 1939 werden moderne poëzie en in mindere mate andere vormen van literatuur uitgesloten voor de Nobelprijs. Na de Tweede Wereldoorlog, tot 1965, kwam er meer ruimte voor grensverleggende auteurs om de prijs te winnen. Hoewel deze auteurs al grensverleggend waren geweest in hun tijd, was dit criterium nieuw en stond het haaks op de criteria van voor de oorlog.

Uit de uitgevoerde steekproef in hoofdstuk 3 is gebleken dat in de eerste fase van de geschiedenis van de literatuurprijs sterk werd vastgehouden aan het ideaal van Nobel en dat het ideaal het enige criterium was voor de prijs. Tijdens de Eerste Wereldoorlog, toen vooral nationalistische auteurs bekroond werden, speelt het ideaal van Nobel nauwelijks een rol. In de derde fase speelde het ideaal van Nobel wel een grote rol, naast het nieuwe criterium van het humanisme. In de vierde fase bleef het ideaal van Nobel een belangrijk criterium. Op basis van deze informatie kan geconcludeerd

worden dat de Nobelprijs voor de literatuur tussen 1901 en 1939 sterk kosmopolitisch bleef. De interpretatie van het ideaal van Nobel werd wel verbreed door de jaren heen, maar in de onderzochte periode is het kosmopolitische aspect van de prijs, met uitzondering van de periode van de Eerste Wereldoorlog, altijd een grote rol blijven spelen. Daarbij moet wel één grote kanttekening geplaatst worden. In de onderzochte periode is de Academie met uitzondering van enkele jaren sterk gericht geweest op Europa. Wanneer de Academie over de mensheid sprak of de wereld, werd toch vooral de Europese mens of Europa bedoeld. Dit eurocentrisme doet af aan het kosmopolitische karakter van de literatuurprijs, die wel het ideaal van Nobel als eis had, maar voor materiaal vooral op Europa gericht was. Tevens was de Zweedse Academie niet vrij van politiek invloeden. Zo wilde de Academie graag als neutrale instantie gezien worden en deelde daarom tijdens de Tweede Wereldoorlog geen prijzen uit en tijdens de Koude Oorlog gaf ze prijzen aan het Westen en Sovjetlanden. Het betekent een verdere beperking van de blik van de Academie, die door het conflict getrokken werd naar de botsende partijen.

In de inleiding werd ook gesteld dat dit onderzoek een bijdrage zou leveren aan het debat van het moreel kosmopolitisme door uit te zoeken welke werken bij zouden dragen aan het bewerkstelligen van solidariteit tussen mensen en het slechten van (imaginaire) grenzen. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Zweedse Academie met de Nobelprijs voor de literatuur in ieder geval claimt kosmopolitisch werk te selecteren. Dat deze literatuur vooral uit Europa komt en mogelijk vooral waarde heeft voor Europa, betekent een beperking van de kosmopolitische kracht van deze literatuur. Evenwel kan moeilijk gezegd worden dat de Europese mens niets gemeen heeft met de niet-Europese mens. Derhalve is het goed mogelijk dat een belangrijk werk uit Europa ook waarde heeft voor een Aziaat, of een Afrikaan. Ieder mens heeft 'het menselijke' gemeen, en als de Zweedse Academie literatuur bekroont die bijdraagt aan het ideaal dat Nobel voor ogen had of aan het begrip van het menszijn, dan is het niet uitgesloten dat die werken een middel zijn om het ideaal dat centraal staat in het debat rond moreel kosmopolitisme te realiseren.

Een volgende stap in het onderzoek zou zijn om de werken of oeuvres van de winnaars van de Nobelprijs voor de literatuur tot 1965 te lezen en op zoek te gaan naar dat wat die werken kosmopolitisch maakt. De Academie heeft deze werken geselecteerd omdat ze voldeden aan het kosmopolitische ideaal van Nobel, maar wijst nog te weinig concreet aan waar dat ideaal dan uit blijkt. Het is niet altijd mogelijk om de kracht van literatuur concreet aan te wijzen in de tekst, maar een gedetailleerdere analyse van het bekroonde werk zou ons nog dichter bij een antwoord brengen op de vraag wat kosmopolitische literatuur is.

Literatuurlijst

Bronnen

'Alfred Nobel's Will' (versie 2014) http://www.nobelprize.org/alfred_nobel/will/.

'Ceremonies Archive' (versie 2014) <http://www.nobelprize.org/ceremonies/archive/>.

'The Nobel Prize in Literature 1948, T.S. Eliot - Biographical' (versie 2014)
http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1948/eliot-bio.html (15-6-2016).

'The Nobel Prize in Literature 1908, Award Ceremony Speech' (versie 2014)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1908/press.html.

'The Nobel Prize in Literature 1916, presentation' (versie 2016)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1916/present.html.

'The Nobel Prize in Literature 1925, Award Ceremony Speech' (versie 2016)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1925/press.html.

'The Nobel Prize in Literature 1934, Award Ceremony Speech' (versie 2014)
https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1934/press.html.

Literatuur

Callum, T.W. Mac en Stephen Taylor, *The Nobel Prize-winners and the Nobel foundation, 1901-1937* (Zurich 1938).

Cheah, Pheng, 'What is a world? On world literature as a world-making activity' in: Delanty (red.), *Routledge Handbook of Cosmopolitanism Studies* (New York 2012) 138-148.

Delanty, Gerard, 'Introduction. The emerging field of cosmopolitanism studies', in: Delanty (red.), *Routledge Handbook of Cosmopolitanism Studies* (New York 2012) 1-8.

Espmark, Kjell, *The Nobel Prize in Literature. A Study of the Criteria behind the Choices* (Boston 1991).

Fant, Kenne, *Alfred Nobel: a Biography* (New York 1991).

Feldman, Burton, *The Nobel Prize: A History of Genius, Controversy, and Prestige* (New York 2012).

Kleingeld, Pauline en Eric Brown, 'Cosmopolitanism', *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2014 Edition), Edward N. Zalta (red.)
<http://plato.stanford.edu/archives/fall2014/entries/cosmopolitanism/>.

Magill, Frank N., *The Nobel Prize Winners: Literature* (3 volumes) (Salem 1987).

Schück, Henrik, Ragnar Sohlman, Anders Österling, August Schou en Nils K. Ståhle, *Nobel: The Man and his Prizes* (New York 1962).

Sluga, Glenda en Julia Horne, 'Cosmopolitanism: its pasts and practices', *Journal of World History* 21 (2010) 269-3723.

Ståhle, Nils K., *Alfred Nobel and the Nobel Prizes* (Stockholm 1986).

Vertovec, Steven en Robin Cohen, *Conceiving cosmopolitanism: theory, context and practice* (Oxford 2002).